PROBLEMA ARTICOLULUI ŞI A FUNCŢIILOR SALE IN LIMBA ROMÂNĂ

DE

E. VASILIU

Articolul reprezintă una dintre problemele dificile ale limbii române. In cele ce urmează autorul acestor rânduri nu-şi propune să rezolve problema, ci să prezinte un punct al lui de vedere în ce priveşte modul de a pune problema.

Ştiut e că în limba română sunt patru feluri de articole: hotărît, nehotărît, adjectival şi posesiv.

Lingvistica de până acum n'a reuşit să definească cu precizie nici valoarea şi funcţia fiecărui articol în parte, nici valoarea şi funcţia articolului în general.

Lipsa unor studii care să pună la punct această problemă deschisă încă, are urmări şi asupra procesului de învăţământ. Astfel, în manualele şcolare se dau cunoştinţe cu totul insuficiente asupra articolului. Aceasta se datoreşte în mare măsură şi faptului că articolul este tratat numai la morfologie.

In « Gramatica limbii române » (manual unic, ed. de Stat 1950) se consideră că articolul hotărît dă substantivelor un înţeles « precis », « bine determinat » (p. 28, 29), în timp ce articolul nehotărît dă substantivului un sens mai « general » şi « nu determină în mod hotărît sensul acestor substantive » (p. 28—30). Aşa dar, articolul hotărît « determină precis înţelesul » (p. 29) iar articolul nehotărît « stă înaintea substantivelor fără a le preciza înţelesul » (p. 30).

Exemplele de substantive articulate cu articolul hotărît sunt însă de acelaşi tip: substantiv articulat + atribut: *zile*le *calde*, *frunze*le *veştede*, *balt*a *care începuse să îngheţe*. Definiţia funcţiei articolului hotărît din manualele şcolare se sprijină deci pe acelaşi tip de construcţii: *substantiv* + *articol* +

BDD-A10161 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:43 UTC)

atribut, unde rolul articolului este acela de a determina precis înţelesul, de a indica un nume determinat.

A generaliza, considerând această funcţie drept unica funcţie a articolului, înseamnă a transmite elevilor cunoştinţe greşite. După cum se va vedea mai jos, aceasta nu este singura funcţie a articolului hotărît.

Iată cazuri în care articolul hotărît se apropie ca sens de articolul nehotărît: *azi noapte a venit lupul şi a mâncat o oaie;* aici sensul este apropiat de . . . *a venit* **un** *lup*, etc. Aceasta din cauză că, în acest caz, articolul hotărît nu determină în mod precis numele. *Lupul* nu este cunoscut într'un fel anumit de către vorbitor; despre el nu se spune nimic precis.

Există cazuri în care articolul hotărît are funcţia de a indica generalitatea, speţa: *artistul trebue să cunoască viaţa.* In acest caz, articolul nu numai că nu reduce generalitatea pe care substantivul nearticulat ar exprima-o, ci are rolul de a indica s p e ţ a, deci ceva foarte general.

Acelaşi rol îl poate avea şi articolul nehotărît: *un artist trebue să cunoască viaţa.* In acest caz, funcţiile articolului nehotărît şi hotărît sunt aproape identice. Articolul nehotărît indică şi el s p e ţ a, deci ceva foarte general.

Aceeaşi funcţie o poate avea şi substantivul nearticulat: **munte** *cu munte se întâlneşte, dar mi-te om cu om.*

Aşa dar putem considera în mare ca echivalente construcţiile: **munte** *cu munte se întâlneşte*, etc., **un** *munte se întâlneşte cu alt munte* etc., *muntele se întâlneşte cu muntele* etc.

Există deci cazuri în care substantivul nearticulat, articolul nehotărît şi cel hotărît exprimă acelaşi lucru, în cazul nostru, g e n e r a l i t a t e a.

In legătură cu exemplele de mai sus — unde articolul hotărît avea o funcţie aproape identică cu articolul nehotărît — putem face o primă observaţie: articolul hotărît nu are totdeauna funcţia de a determina numele în sensul cel mai strict. Denumirea de articol h o t ă r î t este deci într'o măsură oarecare arbitrară şi trebue acceptată cu această menţiune.

Am spus că în exemplele de mai sus *(artistul trebue să cunoască viaţa,* **un** *artist trebue să cunoască viaţa)* articolul hotărît şi cel nehotărît au aceeaşi funcţie, anume aceea de a indica g e n e r a l i t a t e a, s p e ţ a. Aceeaşi funcţie o poate îndeplini în unele cazuri şi forma nearticulată (**munte** *cu munte se întâlneşte, dar mi-te om cu om).*

A doua observaţie pe care o putem face este aceea că identitatea de sens între aceste construcţii este numai parţială; ele diferă printr'un grad mai mic sau mai mare de e x p r e s i v i t a t e.

Credem că gradul cel mai înalt de expresivitate îl are forma nearticulată; urmează apoi, în ordine descrescândă, forma articulată cu articolul nehotărît — şi în sfârşit — cea articulată cu articolul hotărît.

De unde provine această diferenţă de expresivitate?

BDD-A10161 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:43 UTC)

Dat fiind că substantivul rămâne neschimbat *(artistul trebue să cunoască viața* și un *artist trebue să cunoască viața)* expresivitatea nu poate fi dată decât de valoarea specifică a fiecărui articol. Atât articolul hotărît, cât și cel nehotărît au o funcție de bază și o serie de alte funcții derivate din această funcție de bază. In cazul unei interferențe între funcțiile celor două articole — cum e cazul discutat de noi — fiecare articol vine cu specificul dat de valoarea lui.

Stabilirea valorii și a funcției fiecărui articol în parte nu constitue obiectul acestor rânduri care, după cum am spus mai sus, nu urmăresc decât să pună problema articolului. Voi încerca așa dar să arăt numai cum cred că trebue pusă problema valorii articolului.

Articolul hotărît. In majoritatea limbilor în care e folosit, este la origine un demonstrativ; astfel articolul în limbile romanice provine din pronumele latin *ille*. Din punctul de vedere al sensului, articolul este mai abstract decât demonstrativul (sensul articolului fiind în mare măsură tot demonstrativ). Gradul de abstracție al articolului variază dela o limbă la alta. De exemplu, în limba franceză, articolul hotărît (**le, la, les**) poate exista și independent de substantiv; el poate preceda, cu funcție de obiect direct un verb: *je le vois*, *je la vois*, *je les vois* « îl văd », « o văd », « îi văd ». Articolul are aici o funcție pronominală (faptul se poate observa din traducere). Același lucru se petrece și în alte limbi, de exemplu în germană.

Așa dar, un substantiv articulat ca *le livre* « cartea » este ușor analizabil: *le* — articolul, și *livre* — substantiv; subiectul vorbitor are conștiința a două cuvinte deosebite. Articolul în limba franceză se comportă deci aproape ca orișice cuvânt, susceptibil de a intra în diferite combinații de cuvinte, susceptibil de a îndeplini diferite funcții gramaticale; putem considera deci că articolul în limba franceză are și un sens lexical.

In limba română, situația diferă. Substantivul articulat se deosebește de multe ori de cel nearticulat printr'o simplă alternanță fonologică: *casă*: *casa*, *leu*: *leul* (în *leul*, *l* este numai grafic). Articolul face deci corp fonetic comun cu substantivul; din această cauză un substantiv articulat cum e *cartea* este mai greu de analizat. Subiectul vorbitor nu poate avea conștiința a două cuvinte distincte. Articolul hotărît nu poate sta singur, independent de substantiv. El nu se comportă așa dar în limba română ca un cuvânt autonom, ca în limba franceză, ci seamănă mai mult cu o desinență (cf. *masă*, *masa* — *mese*). Aceasta înseamnă că în limba română articolul hotărît și-a pierdut sensul lexical, menținându-și un sens exclusiv gramatical. Putem deci considera că articolul hotărît în limba română are un sens mai abstract decât articolul din limba franceză, ținând seama de faptul că în momentul în care cuvântul nu mai are decât un sens gramatical, sensul său devine abstract. Dovada o face așa numitul cumul de articole.

BDD-A10161 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:43 UTC)

In construcţia *omul cel bun*, substantivul *om* are două articole: *-l* şi *cel*. Articolul adjectival *cel* are un sens lexical mai pronunţat; dovada o face, pe de o parte, faptul că poate îndeplini o funcţie pronominală, pe de altă parte, faptul că *cel* poate fi accentuat în frază (ceea ce nu se întâmplă cu un simplu instrument gramatical, de ex. prepoziţia). Se poate spune: *am doi prieteni . . . cu cel din Bucureşti m'am întâlnit azi*, unde *cel* are funcţie pronominală, sau *e cea mai frumoasă carte pe care am citit-o*, unde accentul frazei cade pe *cea*. Articolul adjectival are deci un sens mai concret decât articolul hotărît enclitic. (Cf. şi desele cazuri de confuzie a articolului adjectival cu demonstrativul *acel*). Care este explicaţia dublei articulări a substantivului?

Explicaţia trebue căutată tocmai în valoarea diferită a celor două articole. Articolul hotărît în limba română şi-a pierdut — după cum am spus mai sus — sensul lexical, devenind foarte abstract: în momentul în care subiectul vorbitor a simţit nevoia unui articol cu un sens mai concret, l-a întrebuinţat pe *cel*, al cărui sens este foarte apropiat de al demonstrativului *acel*.

Putem deci stabili că articolul hotărît românesc are un sens mai abstract decât articolul hotărît din limba franceză. De asemenea putem spune că articolul adjectival *cel* este mai concret decât articolul hotărît.

Articolul nehotărît *un, o*, provenit din numeralul latin, are un sens apropiat de numeralul românesc *(un, o)* şi în special de pronumele nehotărît *(unul, una)*. După cum se vede, articolul nehotărît nu se diferenţiază formal de numeral. De aceea, într'o propoziţie ca *am văzut un om*, nu putem şti, dacă nu cunoaştem contextul, dacă *un* este numeral sau articol. *Un* este deci echivalent cu un cuvânt autonom susceptibil de a avea mai multe funcţii gramaticale: numeral şi articol. De aceea substantivul articulat cu articol nehotărît este uşor analizabil. Subiectul vorbitor poate avea conştiinţa a două cuvinte distincte: *un* + *substantiv*.

Atât articolul hotărît, cât şi cel nehotărît, au o serie de funcţii, legate de o funcţie de bază. Atât articolul hotărît, cât şi cel nehotărît, pot indica uneori — după cum am arătat mai sus — generalitatea, speţa. In acest caz, am spus că cele două forme au valori expresive diferite şi anume: forma articulată cu articolul nehotărît este mai expresivă. Expresivitatea acestei forme provine din sensul concret pe care am văzut că îl are în general articolul nehotărît.

In ce priveşte expresivitatea şi mai pronunţată a formei nearticulate *(munte cu munte se întâlneşte, dar mi-te om cu om)*, nu putem face deocamdată altceva decât să o constatăm şi să emitem ipoteza că ea poate proveni din necesitatea de a chema cu multă putere în mintea vorbitorului *imaginea* obiectelor denumite. In orice caz, problema trebue reluată într'un viitor studiu complet asupra articolului.

BDD-A10161 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:43 UTC)

Rezultă din expunerea noastră că determinarea valorii fiecărui articol în parte este absolut necesară pentru stabilirea funcţiei fiecărui articol şi a articolului în general. Valoarea fiecărui articol în parte face ca substantivul să fie determinat de către articol într'un mod mai abstract sau mai puţin abstract.

Există deci posibilitatea stabilirii unor grade de determinare pe baza valorii fiecărui articol în parte.

In felul acesta, putem ajunge la stabilirea unui sistem al funcţiilor articolului, eliminând prezentarea empirică a diferitelor lui funcţii.

Prin clarificarea şi soluţionarea pe baze ştiinţifice a problemei articolului, se va putea transmite elevilor cunoştinţe mai complete şi se va putea înlătura din manuale unele afirmaţii false, de felul celor menţionate de noi, mai sus.

BDD-A10161 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:57:43 UTC)